

prikazi—recenzije

Reviews – Critiques

Danijel Tolvajčić, *Teodicejski problem u suvremenoj filozofiji religije*. Kršćanska sadašnjost i Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb, 2023.

Knjigu pod naslovom *Teodicejski problem u suvremenoj filozofiji religije* — objavljenu u 2023. godini autor Danijel Tolvajčić je uz uvod, zaključak, popis literature i sadržaj — podijelio na pet poglavlja: 1. *Teodiceja stvaranja duša* — John Hick; 2. *Teodiceja većeg dobra* — Richard Swinburne; 3. *Procesna teodiceja* — David Ray Griffin; 4. *Moralna antiteodiceja* — D. Z. Phillips i Kenneth Surin; 5. *Tomistička kritika teodiceje* — Brian Davies. Autor je odabrao prikazati tematiku teodiceje odnosno pokušaja rješavanja problema zla u odnosu na postojanje Boga, kroz interpretacije petorice suvremenih filozofa iz područja (analitičke) filozofije religije, od kojih je svaki iz vlastitoga kuta promatranja analizirao tu temu i u kojoj su se uglavnom autori opredjeljivali za ili protiv različitih klasičnih i suvremenih teodicejskih rješenja. Naslov je knjige stoga, prema našem sudu, izvrsno odabran. Uz to je Tolvajčić na početku napisao duži uvod (potpuno opravdano), u kojem je izložio ključne pojmove povezane s tom vječno aktualnom i prijedpornom tematikom.

Nije moguće odmah ne primijetiti autorovo izvrsno poznavanje te tematike, kao i suvremenih filozofa i njihovih inovativnih rješenja koje je potpuno opravdano uvrstio u knjigu, ali i poznavanje cjelokupnoga razvoja te teme

kroz povijest. To osobito dolazi do izražaja u uvodnom poglavlju u kojem nas autor upoznaje s ključnim pojmovima, poteškoćama, izazovima i perspektivama koje je dobro razmotriti prije nego što se uopće započnemo baviti suvremenim interpretacijama i tumačenjima. U uvodu dakle nalazimo interpretacije vezane uz samo postavljanje (ekspliciranje) problema zla, zatim tumačenje zla i videnje problema zla kroz povijest, razumijevanje zla u suvremenoj filozofiji religije, imajući pri tom na umu glavne prigovore — logički i evidencijski pristup problemu zla, odgovore u vidu obrane ili teodiceje i dr. Svakog od autora koji se pojavljuje u pojedinim poglavljima sažeto je predstavio, ukazao na njegovo gledanje na povijesna rješenja, izložio i detaljnije analizirao njegov inovativni prijedlog rješenja, da bi na koncu ukazao i na eventualne prednosti i nedostatke istoga. To je učinio za svakog pojedinog autora, uz nadopunu u vidu navođenja literature na temelju koje čitatelji mogu samostalno i dodatno produbiti temu, što je izrazito pohvalno. Popis referencija također je iznimno bogat. Knjiga predstavlja, prema našem sudu, izvorno autorsko djelo, a odabir tema i autora koji će biti prikazani potpuno je pogodan (s obzirom na to da se obrađuju sve važne suvremene teodiceje, od kojih su neke u određenoj mjeri spojive s klasičnim pozicijama, a neke apsolutno odudaraju od *mainstream* videnja).

Tema je knjige iznimno relevantna, jer riječ je o tematici koja se obrađuje u filozofiji religije (dakle, od strane filozofa svih razdoblja u povijesti filozofije pa sve do danas), u teologiji (od strane različitih teologa čija se promišljanja pojavljuju također kroz sva razdoblja), a zasigurno je od velikoga interesa i svakomu vjerniku laiku koji promišlja o ključnim religijskim temama poput problema zla i odnosa zla i Boga, osobito kada je riječ o kršćansko shvaćenom Bogu. Pita-

nje je može li se uopće zlo promatrati svrhovito u smislu da ono ima pozitivnu svrhu te služi li ono za izgradnju čovjeka duše kao što to primjerice nalazimo u rješenju koje je ponudio John Hick i dr., ili će čitatelji zaključiti da nema smisla govoriti o teodiceji ni pokušajima odgovora na problem zla, osobito u svijetu u kojem se suvremeni čovjek nalazi i prema kojemu se čini da je gotovo nemoralno razmišljati o opravdanju Boga s obzirom na postojanje zla.

Društveni interes za objavom ovog djela iznimno je velik, jer ono predstavlja, prema našim saznanjima, prvu knjigu, u kojoj se pojavljuje tematika teodiceje obrađena iz pozicije suvremenih autora te najpoznatijih i najintrigantnijih teodicejskih prijedloga koje možemo pronaći u recentnim filozofskim raspravama. Interes znanstvene zajednice također je velik jer u nas ne postoji djelo u kojem se naznačena tematika prikazuje na sličan način. Tema je, drugim riječima, od interesa filozofima, teolozima i humanistima općenito, kao i praktičnim vjernicima. Autor je u djelu koristio relevantne znanstvene metode i alate, a ujedno se služio recentnom, odnosno relevantnom literaturom. Prisutna je sustavnost u kojoj svakog pojedinog filozofa i njegov teodicejski prijedlog detaljno analizira, navodeći u bilješkama dodatnu literaturu za produbljivanje teme. Ovo djelo u prvom je redu namijenjeno filozofima, nedvojbeno i teolozima, što znači da će zasigurno biti raspravljano i obrađivano u akademskim krugovima humanista, no ono svakako može biti od interesa i vjeroučiteljima jer je napisano jasno, razumljivo, iznimno interesantno i intrigantno, što će ga približiti mnogim zainteresiranim vjernicima laicima. Društveni interes za knjigu je, prema našem sudu, zasigurno velik budući da se ono odnosi na analizu uvijek aktualne teme i s njom povezanih suvremenih autora koji su ju na originalan način analizirali i interpretirali. U nas

ne postoji djelo slične kvalitete, tematike, niti napisano uz ovako iscrpnu i sustavnu analizu i bogatu bibliografiju. Stil pisanja iznimno je sistematičan, kvalitetan, jezik jasan i razumljiv, a djelo po svojoj strukturi i načinu pisanja posjeduje iznimnu didaktičku vrijednost (posebice za studente i doktorande na filozofskim i teološkim učilištima). Autor koristi recentnu, bogatu i relevantnu literaturu. Znanstveni doprinos djela je također izniman. U djelu je obrađena tematika koja se u filozofiji i teologiji pojavljuje od samih početaka, dakle, od antike pa sve do naših dana, a izvjesno je da će tema biti prisutna i u našoj bližoj i daljoj budućnosti. Autori i njihovi teodicejski prijedlozi prikazani su sustavno, detaljno, kvalitetno, ukazano je na prednosti i nedostatke njihovih pozicija, kao i na moguće buduće korake u istraživanju. Iako su u djelu obrađeni samo odabrani suvremeni autori, svaki čitatelj i čitateljica ima priliku dobiti cjelovit uvid u tu tematiku, jer autor se pobrinuo da izloži sve ono bitno za razumijevanje te tematike. Studenti (i doktorandi) filozofije i teologije zasigurno će u kolegijima iz filozofije religije obrađivati tu tematiku. S obzirom na sve prethodno rečeno, smatramo da knjiga Danijela Tolvajčića, filozofa s Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, *Teodicejski problem u suvremenoj filozofiji religije* predstavlja izvorni znanstveni rad, koji je po prvi put na ovaj način predstavljen u našoj znanstvenoj i stručnoj javnosti. Djelo je jednako vrijedno i važno i za educiranje studenata filozofije i teologije.

Aleksandra Golubović

Anselm Grün, *Knjiga o umijeću življenja*. Zagreb: Glas Koncila, 2020.

Knjiga o umijeću življenja autora Anselma Gruna objavljena je 2020. godine u izdanju Glasa Koncila. Knjiga je prijevod njemačkoga izvornika *Das Buch der*